

Uit de schaduw van Vietnam

NIEUWE PERSPECTIEVEN OP DE EERSTE INDOCHINESE OORLOG 1945-1954

▷ Tegenwoordig wordt gesproken van de Eerste, Tweede en Derde Indochinese (of Vietnam) oorlog. Het derde conflict heeft betrekking op de oorlog tussen Vietnam en China, en Vietnam en Cambodja, einde jaren zeventig.

▷ Jacques Dalloz, *La guerre d'Indochine 1945-1954* (Parijs, Seuil, 1987, 314p.).

▷ Mark Atwood Lawrence, Frederik Logevall (eds.), *The First Vietnam War. Colonial Conflict and Cold War Crisis* (Cambridge (Mass.) / Londen, Harvard University Press, 2007, 374p.)

In 2001 bracht Francis Ford Coppola *Apocalypse Now Redux* uit, een uitgebreide versie van zijn inmiddels legendarische Vietnamfilm uit 1979 waarin een Amerikaanse patrouille onder leiding van kapitein Willard (Martin Sheen) de jungle invaart op zoek naar de dolgedraaide kolonel Kurtz (Marlon Brando). Toegevoegd was onder meer een scène over Franse plantagebeheerders. Tijdens een tumultueus verlopen diner maken zij Willard duidelijk dat de Verenigde Staten net zoals de Fransen het onder-spit zullen delven tegen de Vietnamezen.

Afgezien van de esthetisch-inhoudelijke aspecten weerspiegelt deze scene de historiografische ontwikkeling van de Indochinese (Franse) thematiek ten opzichte van de Vietnamese (Amerikaanse). Decennialang heeft *la guerre d'Indochine* namelijk in de schaduw vertoefd van de *War in Vietnam*.¹ De strijd die zich in 1945-1954 in Zuidoost-Azië afspeelde werd hooguit geïnterpreteerd als een Frans voorspel tot de belangrijker geachte Amerikaanse strijd. Trouwens, voor zover er over die Franse oorlog werd geschreven domineerde in de geschiedschrijving een naar binnen gericht, Frans-Indochinees, perspectief. Militaire en politieke geschiedenis, veldslagen en 'grote mannen', hadden de overhand.²

Inmiddels heeft *la guerre d'Indochine* zich tot een volwassen onderzoeksdomein ontwikkeld en is uit de schaduw van Vietnam getreden. Door ontsluiting van archieven, gekoppeld aan de professionalisering van de geschiedbeoefening in Rusland, China en - zij het

in mindere mate - Vietnam, is het dominante westerse perspectief aangevuld met Russische, Chinese en Vietnamese gezichtspunten.³

Deze recente ontwikkelingen hebben de Indochina-oorlog als het ware zichtbaarder gemaakt. De oorspronkelijke fasering is daarbij nauwelijks ter discussie gesteld. Doorgaans wordt een onderscheid gemaakt tussen een periode van 'klassieke' dekolonisatie-oorlog (1945/6-1950) en de jaren 1950-1954 die zich kenmerken door een groeiende internationalisering en de context van de Koude Oorlog. Nieuwe studies hebben ons inzicht in de complexiteit van de Eerste Indochinese oorlog doen toenemen: er is zowel een voor- als nageschiedenis en de diverse betrokken partijen hadden elk een eigen agenda.

Een klassiek dekolonisatieconflict

Er zijn verschillende redenen waarom Frankrijk na 1945 vasthield aan Indochina als onderdeel van het *Empire*.

Niek Pas (1970) is historicus. Hij werkt als universitair docent aan de Universiteit van Amsterdam, bij het instituut Mediastudies.

In de eerste plaats was er de hang naar *grandeur*. In de negentiende eeuw hadden de Fransen een wereldrijk opgebouwd ter compensatie van hun verlies aan macht in Europa. In Zuidoost-Azië werden vanaf 1887 diverse gebiedsdelen ondergebracht in de *Union Indochinoise*, als protectoraat (indirect bestuur, Cambodja), als kolonie (Cochinchine) of als een mengvorm van beide bestuursmodellen (Laos, Annam en Tonkin). In de tweede plaats speelden geopolitieke motieven een rol. Met het oog op de nieuwe wereldorde waarin de Ver-

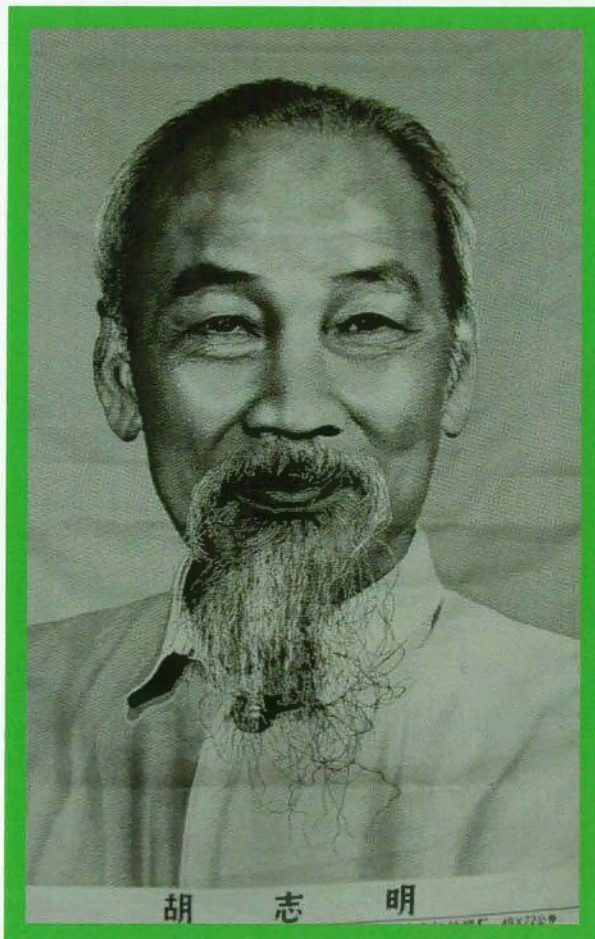
schipperden voortdurend tussen onderhandelen met de Vietminh of hard optreden. Eind 1945 was de Franse bevelhebber Thierry d'Argenlieu erin geslaagd Cochinchine onder controle te brengen. Cambodja en Laos knoopten weer betrekkingen aan met Frankrijk. Enkel Noord-Vietnam (Tonkin) weigerde zich weer te onderwerpen aan het Franse gezag. Maandenlang werd met Ho Chi Minh onderhandeld. Tevergeefs. Als antwoord op de groeiende terreur tegen Fransen kolonisten in Tonkin bombardeerde de marine op 23 november 1946

'In de negentiende eeuw hadden de Fransen een wereldrijk opgebouwd ter compensatie van hun verlies aan macht in Europa'

enigde Staten en de Sovjet-Unie de boventoon voerden, wilde Frankrijk aanwezig blijven in de wereld. Ten slotte speelde ook mee dat het *Empire* tijdens de oorlog een grote rol had gespeeld bij de herovering van Frankrijk. Tegen deze achtergrond was behoud van overzeese gebiedsdelen vanuit Frans perspectief vanzelfsprekend. Nationalistische bewegingen en de steeds luider klinkende roep om zelfbeschikking werden genegeerd. Weliswaar kondigde Frankrijk in 1946 unilateraal een bond af voor overzeese gebieden: de *Union française*. Maar in de praktijk stelde deze steriele poging tot emancipatie van onder andere de Aziatische koloniën weinig voor.

In antwoord op het vage en trage Franse beleid richtte Vietminh-leider Ho Chi Minh op 2 september 1945 te Hanoi de Democratische Republiek Vietnam op. Zijn inspiratiebronnen waren verlichtingsidealen, de Franse revolutie van 1789 en het Atlantisch Handvest uit 1941. Ho Chi Minh vormde met communisten, nationalisten, katholieken en boeddhisten een regering van nationale eenheid. Ho was geenszins de *die hard* communist die de Franse propaganda later van hem maakte; hij was veeleer een pragmaticus en een volgens klassiek Frans model opgeleide intellectueel en kosmopoliet. Dat hij zich in het interbellum interesseerde voor de USSR kwam niet zozeer voort uit belangstelling voor het ideaal van de klassenloze samenleving, maar simpelweg uit het feit dat het communisme, als eerste fase van de wereldwijde revolutie, nationale bevrijdingsbewegingen steunde. In de loop van 1945 en 1946 werd Frankrijk als het ware het dekolonisatieconflict ingezogen. Talrijke kabinetswisselingen leidden ertoe dat Parijs niet adequaat reageerde op de dynamiek van de ontwikkelingen ter plekke waar legertop en anticommunistische *colons* hun eigen agenda's hadden. Franse regeringen

havenstad Haiphong. Vervolgens trokken eenheden het noorden binnen. Medio 1947 had het Franse expeditieleger de grote steden en de belangrijkste doorgaande routes in het noorden weer onder controle. Ho Chi Minh vluchtte naar het grensgebied met China. De Vietminh nam zijn toevlucht tot guerrilla-activiteiten. In Zuid-Vietnam installeerden de Fransen een regime onder leiding van Bao-Dai. Maar die voormalige keizer,

Portret van Ho Chi Minh op een zijden sjaal, gemaakt in China tijdens de Culturele Revolutie. Ho Chi Minh was een volgens Frans model opgeleide intellectueel en helemaal niet de *die hard* communist die de Franse propaganda van hem maakte.

▶
 Franse krijge-
 vangen na slag
 bij Dien Bien Phu,
 mei 1954.

overgevoegen van de Franse Riviëra, bleek vooral een stroman. Hij ontbeerde democratische legitimiteit en zijn corrupte *régime de palais* was niet geliefd. Rechtse Zuid-Vietnamezen droomden al van de Amerikanen terwijl linkse Zuid-Vietnamezen zich aansloten bij Ho Chi Minhs bevrijdingsbeweging.

Internationalisering van de oorlog

In 1949 slaagde Mao erin Chiang Kai-Shek te verslaan en China werd een communistische dictatuur. Een jaar later brak de oorlog in Korea uit. Zuidoost-Azië, inclusief Indochina, kwam in de greep van de Koude Oorlog. Frankrijk leunde steeds meer op de Verenigde Staten. Washington zou in de periode 1950-1954 in totaal 3,5 miljard dollar, 80% van alle kosten, op zich nemen. De Franse oorlog werd met Amerikaans geld en met Amerikaanse wapens gevoerd. De relatie tussen beide geallieerden was niet zonder spanningen. Parijs zocht en vond steun maar toonde zich tegenover Washington afhoudend inzake het verzoek om onafhankelijkheid voor Zuid-Vietnam. Deze kwestie van zelfbeschikkingsrecht woog voor de Amerikanen weliswaar zwaar maar zolang Frankrijk de kastanjes voor hen in Indochina uit het vuur sleepte, kwamen de Fransen weg met hun vage toezeggingen over een zelfstandig Zuid-Vietnam. Aan de andere kant leunde Ho Chi Minh in toenemende mate op zijn communistische partners in Moskou en Peking. Tot 1950 verkreeg de Vietminh mondjesmaat wapens via Bangkok of de Filipijnen. Maar

met de Chinese machtswisseling groeide de directe steun, materieel en financieel. Chinese adviseurs en militairen stonden de Vietminh te velde bij. Net zoals in het geval van Amerika - Frankrijk was ook de relatie tussen Ho Chi Minh en Mao allerm minst hartelijk. Ho Chi Minh wantrouwde een teveel aan Chinese invloed. Bovendien was zijn Noord-Vietnamese Republiek geen communistische eenpartijstaat zoals China (of de USSR) maar een coalitie van krachten die enkel zelfbeschikking als gemeenschappelijk doel hadden. Stalin en Mao steunden de eigenzinnige Ho uit geopolitieke overwegingen, ideologisch verpakt als 'communistische solidariteit'.

Inzake militaire strategie ontleende de Vietminh aan Mao diens drie-fasen theorie in revolutionaire oorlogsvoering. De strijd was revolutionair omdat het ten diepste politiek was. Het was namelijk van cruciaal belang de steun van de bevolking te krijgen. Na een eerste fase van terugtrekken op het platteland en investeren in de militaire en politieke organisatie volgde een tweede fase waarin guerrilla-activiteiten centraal stonden. In een derde en beslissende fase zou een *all out* aanval op de koloniale bezetter volgen. Tot de laatste fase kwam het in Indochina eigenlijk niet. De Vietminh bestond voor een klein deel uit reguliere strijdkrachten; de rest uit milities en guerrilla's. Daarentegen bestond het Franse expeditieleger geheel uit beroepsmilitairen inclusief soldaten uit Senegal, de Maghreb en het Vreemdelingenlegioen. Dit bonte geheel werd aangevuld met door de Fransen opgeleide eenheden afkomstig van de (Zuid-)Vietnamese en Laotiaanse bondgenoten. Van reguliere oorlogsvoering was nauwelijks sprake. Slechts incidenteel liet de Vietminh zich verleiden tot grote operaties in de delta van Tonkin. Zodra ze uit de bergen en jungle tevoorschijn kwamen dolven ze het onderspit: het terrein was dan niet meer in hun voordeel en het Franse leger beschikte over een surplus aan vuurkracht.

Toch slaagde Vietminh-generaal Giap er medio 1950 in, met Chinese steun, geïsoleerde Franse voorposten in het noordelijke grensgebied uit te schakelen. Vervolgens lanceerde de Vietminh een offensief in de delta. Met veel moeite slaagden de Fransen erin deze aanval in januari 1951 tot stoppen te brengen waarop Giap besloot dat de guerrillatactie weer de overhand moest krijgen. Aan Franse zijde richtte de nieuwe bevelhebber, Jean de Lattre de Tassigny, zich evenmin op offensieve acties. Hij gaf de voorkeur aan permanente controle over de Tonkin-delta door middel van een uitgebreid systeem

▼
 Affiche uit 1945

van versterkte posten waartussen mobiele eenheden opereerden.

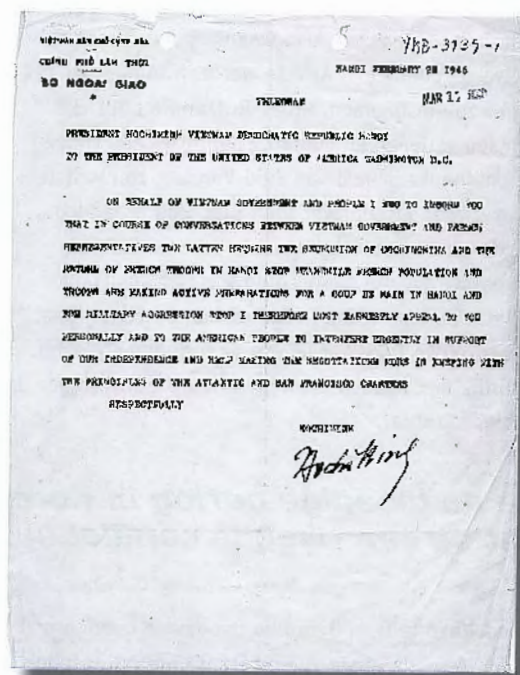
De oorlog kreeg vervolgens het karakter van eindeloze patrouilles en incidentele schermutselingen. Na De Latres vroegtijdige dood toonden zijn opvolger generaal Navarre zich adept van een offensievere strategie. Hij greep zijn kans na pogingen van de Vietminh om Laos te infiltreren en actiever bij de oorlog te betrekken. Navarre besloot, niettegenstaande waarschuwingen van zijn staf, definitief een grendel op Laos te zetten en over te gaan tot een offensief.

Ondergang bij Dien Bien Phu

Op 20 november 1953 landden Franse parachutisten-eenheden in het uiterste Noord-Westen van Tonkin bij het plaatsje Dien Bien Phu. De 20 km lange en 6 km brede vallei werd door Navarre bestempeld als uitvalsbasis voor operaties tegen de Vietminh. Zodra de Franse elitetroepen hun basis hadden gevestigd, omsingelden circa 50.000 Vietminh-strijders, Giaps beste divisies, de vallei. Met hulp van de Chinezen installeerden ze zware artillerie en luchtafweergeschut op de heuvels rond de basis.

Dit had Navarre niet voor mogelijk gehouden. De Fransen waren genoodzaakt hun strategie aan te passen en ze bouwden Dien Bien Phu uit tot een versterkt kamp - waarvoor het helemaal niet geschikt was. In totaal beschikte commandant De Castries over 11.000 manschappen. Tijdens de eigenlijke slag, van 13 maart tot 7 mei 1954, zouden nog eens 4000 parachutisten worden gedropt.

Een andere zwakte van Dien Bien Phu was dat de voorposten op heuvels geïsoleerd lagen ten opzichte van het hoofdkamp en het hoofdvliegveld. Bovendien was er te weinig (zware) artillerie voorhanden. Tenslotte: het

Telegram van Ho Chi Minh aan Truman, 1946.

litair superioriteit en een overschatting van de eigen slagkracht.

Op 13 maart 1954 startte Giap zijn aanval. De tactiek van de Vietminh bestond erin de buitenposten in te nemen en vervolgens via een loopgravenstelsel de vesting te benaderen. Intense artilleriebarrages en massale aanvalsgolven moesten de verdediging murw beuken. In de eerste dagen van het offensief werden de twee belangrijkste voorposten Béatrice en Gabrielle overlopen. Zonder hun voorposten waren de Fransen de controle over hun landingsstrips kwijt aangezien deze onder direct vuur van de Vietminh kwamen te liggen. Droppings alleen bleken onvoldoende om de basis van voedsel, munitie en verse troepen te voorzien. Op 7 mei, na wekenlange zware gevechten, capituleerde kolo-

'De Franse oorlog werd met Amerikaans geld en met Amerikaanse wapens gevoerd'

omsingelde kamp was geheel afhankelijk van aanvoer door de lucht. En de eerste grote Franse basis in de delta lag op ruim 300 km afstand.

Deze minpunten ten spijt presenteerde de Franse generale staf Dien Bien Phu in de maanden voorafgaande aan de slag als een modelkamp, een soortement examen voor de krijgsschool inclusief steunpunten en de modernste communicatieverbindingen. Journalisten en politici kregen rondleidingen. Het uiteindelijke echec van Dien Bien Phu was een combinatie van Franse arrogantie tegenover de Aziatische tegenstander in combinatie met een misplaatst geloof in westerse mi-

nel De Castries. De verliezen van de Vietminh bedroegen zo'n 8000 doden en 15.000 gewonden en vermisten. De Fransen en hun bondgenoten telden circa 3000 doden en gewonden. Van de 12.000 krijgsgevangenen kwamen er zo'n 7000 om.

Tijdens het beleg verzocht de Franse regering Washington herhaaldelijk bij te springen. President Eisenhower had daar wel oren naar maar wilde geen eigen troepen inzetten. Ook het bestoken van de Vietminh door B-52 bommenwerpers beschouwde hij als een vorm van directe inmenging die maar moeilijk voor de buitenwacht verborgen zou kunnen blijven. Na de bloedige

oorlog in Korea zat het Amerikaanse publiek niet op een tweede conflict in Azië te wachten. Alleen als het Congres zou instemmen, Groot-Brittannië politieke steun zou verlenen en Frankrijk definitief een tijdpad voor onafhankelijkheid van Zuid-Vietnam zou vaststellen, overwoog Eisenhower Dien Bien Phu te redden. Maar dit waren natuurlijk teveel voorwaarden. Een andere Amerikaanse overweging was dat, als Frankrijk het niet meer redde in Indochina, op termijn het onafhankelijke Zuid-Vietnam in de bres zou springen. Natuurlijk met financiële en materiële steun van de Verenigde Staten.

'Na de bloedige oorlog in Korea zat het Amerikaanse publiek niet op een tweede conflict in Azië te wachten'

De nederlaag te Dien Bien Phu betekende overigens niet het resolute einde van de Franse oorlog in Indochina. Frankrijk en haar bondgenoten beschikten nog altijd over circa 600.000 manschappen; de Vietminh over de helft. Maar de Franse militaire situatie was niet florissant. De Tonkindelta stond onder druk van nieuwe Vietminh-offensieven en er waren weinig goedgetrainde reserves voorhanden. Bovendien was het zelfvertrouwen van het leger geknakt en het internationale gezichtsverlies groot. Inmiddels had het thuisfront de buik vol van deze oorlog. En de kersverse Franse premier, Pierre Mendès-France, toonde zich niet bereid het *contingent* - dienstplichtigen - naar Indochina te sturen.

Uiteindelijk werd er nog verrassend snel een politieke oplossing gevonden. Ten tijde van de slag om Dien Bien Phu was Frankrijk al betrokken bij een nieuwe onderhandelingsronde inzake Indochina. In samenspraak met onder meer China, Rusland en de Verenigde Staten kwamen Frankrijk en de Republiek van Noord-Vietnam op 21 juli 1954 in Genève tot een verdrag.

Conclusie

De Akkoorden van Genève betekenden het einde van de Franse oorlog in Zuidoost-Azië. Laos, Cambodja en de beide Vietnamese staten verkregen hun onafhankelijkheid. Aan honderd jaar Franse aanwezigheid in Zuidoost-Azië was een einde gekomen. Het strijken van de *tricolore* betekende overigens niet dat Frankrijk geen economische of culturele invloed meer had in Zuidoost-Azië.

Ho Chi Minh had graag gewapenderhand de eenwording gerealiseerd, maar China en de Verenigde Staten wisten hem ervan te overtuigen dat voortzetting van de strijd

niet op zou wegen tegen die van een snelle politieke regeling. Ho Chi Minh versterkte hierop zijn regime in Hanoi, en Ngo Dinh Diem - die Bao Dai terzijde schoof - deed in Saigon hetzelfde. De verkiezingen van 1956 die volgens de Akkoorden tot hereniging van Zuid en Noord zouden moeten leiden, vonden nooit plaats. Terwijl het Franse *Empire* ook in Afrika gestaag verkrumelde bouwden de Amerikanen aan hun imperium. Zonder steun uit Washington was er voor Zuid-Vietnam geen toekomst. De Amerikaanse inmenging werd geopolitiek en ideologisch gemotiveerd. Al op 7 april 1954, ruimschoots voor de val van Dien Bien Phu, maakte

president Eisenhower de zogeheten domino-theorie publiekelijk. Uiteindelijk zouden dollars en adviezen aan Diem niet genoeg blijken om de voortdurende infiltratie door Noord-Vietnam in het zuiden tegen te gaan. Eind 1964 zag president Johnson zich genoodzaakt troepen te sturen en intensieve bombardementen op Noord-Vietnam te starten. Daarmee was de Tweede Indochinese oftewel Vietnamoorlog een feit.

LITERATUUR

- Ilya Gaiduk, **Confronting Vietnam. Soviet Policy toward the Indochina Conflict 1954-1963** (Stanford, California, Stanford University Press, 2003)
- Qiang Zhai, **China and the Vietnam Wars 1950-1975** (Chapel Hill, University of North Carolina Press, 2000)
- George C. Herring, **America's Longest War. The United States and Vietnam 1950-1975** (New York, McGraw Hill, 2002)
- Patricia M. Pelley, **Postcolonial Vietnam. New Histories of the National Past** (Durham, North Carolina, Duke University Press, 2002)
- Sophie Quinn-Judge, **Ho Chi Minh: The Missing Years** (Berkeley, University of California Press, 2002)
- Éric Deroo, Christophe Dutrône, **Le Viêt-Minh** (Parijs, Indes savantes, 2008)
- Alain Ruscio, **La guerre 'française' d'Indochine (1945-1954). Les sources de la connaissance** (Paris, Indes savantes, 2002)